

GC-väg mellan Hällingsjö och Rävlanda

Arkeologisk utredning
Björketorp socken, Härryda kommun
Markus Nylén och Mats Hellgren
Västarvet kulturmiljö
Arkeologisk rapport 2019:29

GC-väg mellan **Hällingsjö och Rävlanda**

Arkeologisk utredning
Björketorp socken, Härryda kommun
Markus Nylén och Mats Hellgren
Västarvet kulturmiljö
Arkeologisk rapport 2019:29

Författare Markus Nylén och Mats Hellgren

Grafisk form, layout och teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Foto mot sydost över några av schakten där en nyupptäckt boplats påträffades (L2019:1659). Foto: Mats Hellgren

Tryck Regiontryckeriet AB, Trollhättan 2019

Västarvet

Vänerparken 13

462 35 Vänersborg

tel. 0521-26 41 50, fax 0521-27 50 19

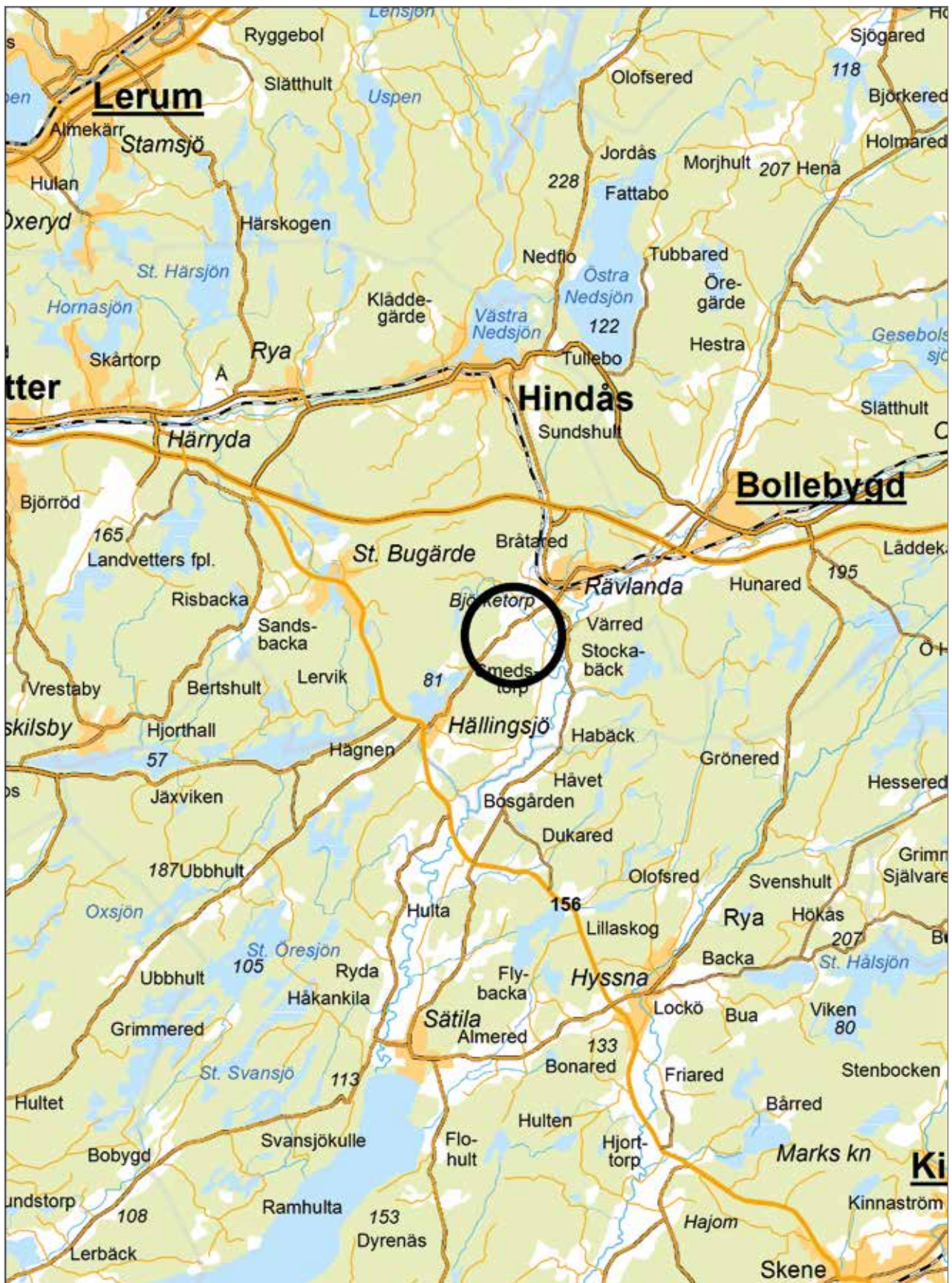
www.vastarvet.se

Innehåll

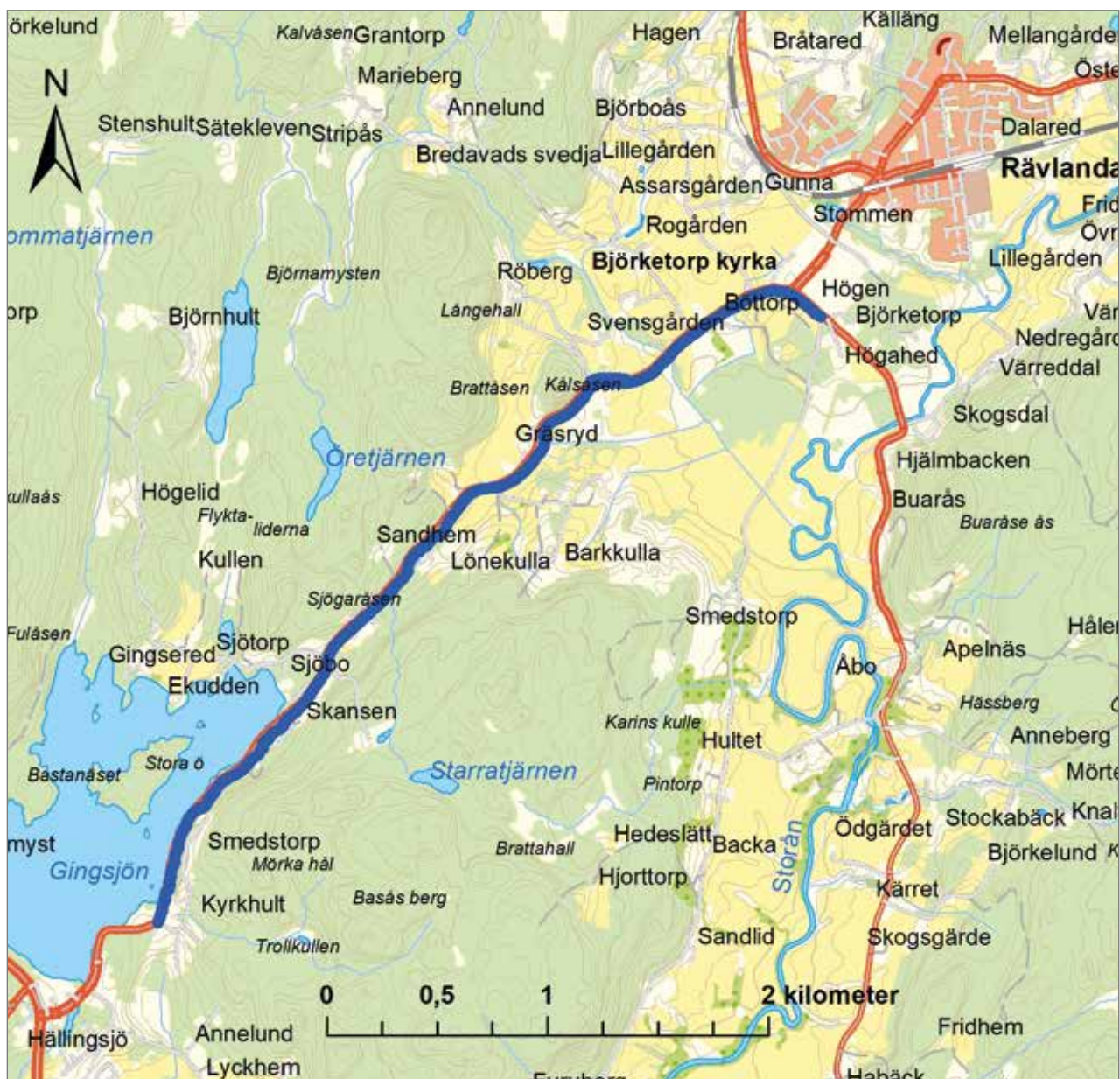
Sammanfattning	6
Bakgrund	6
Utredningens syfte och metod	7
Landskap och fornlämningar	7
Historiskt kartmaterial	7
Resultat	8
Slutsats och åtgärdsförslag	10
Litteratur	11
Tryckta källor	11
Otryckta källor.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	13

Figur 1. Utdrag ur GSD-Sverigekartan över Västra Götalands län med platsen för undersökningen markerad.

Figur 2. Utdrag ur GSD-Översiktskartan över delar av Västra Götalands län med undersökningsområdet markerat.

Figur 3. Utdrag ur GSD-Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat i blått.

Sammanfattning

Med anledning av att Härryda kommun planerar att anlägga en GC-väg mellan Hällingsjö och Rävlanda i Björketorp socken har Västarvet kulturmiljö genomfört en arkeologisk utredning. Totalt grävdes 46 sökschakt i vilka det framkom tretton anläggningar av boplatskaraktär. Strax sydost om Björketorps kyrka påträffades flera anläggningar inom ett begränsat område. Detta område erhöll sedermera fornlämningsnummer L2019:1659. Västarvet kulturmiljö anser att om en framtida exploatering berör denna fornlämningsplats skall detta föregås av en arkeologisk förundersökning.

Bakgrund

På uppdrag av Länsstyrelsen har Västarvet kulturmiljö utfört en arkeologisk utredning inför en planerad GC-väg mellan Hällingsjö och Rävlanda. Utredningen gjordes i enlighet med Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut dnr 431-3612-2019.

Det cirka 4,5 kilometer långa undersökningsområdet går i en korridor utefter Hällingsjövägen, en mindre landsväg som förbinder tätorterna Hällingsjö och Rävlanda. Utredningen utfördes under två fältarbetsdagar 4–5 april 2019. Arkeologisk personal var Mats Hellgren och Johanna Lega, båda anställda vid Västarvet kulturmiljö. Deltog gjorde också arkeologistuderande praktikant Markus Nylén.

Utredningens syfte och metod

Syftet med utredningen var att fastställa om det fanns okända fornlämningar som kommer att beröras av den planerade GC-vägen.

Innan fältarbetet påbörjas görs en genomgång av det historiska källmaterialet där bland annat äldre kartmaterial studeras (se nedan). Därefter utförs fältarbetet där ett flertal schakt kommer grävas inom topografiskt sett fördelaktiga områden. Fältdokumentationen görs med hjälp av mjukvaran Arkeo på en ritplatta. Schakt och anläggningar mäts in med RTK-GPS och efterbearbetning görs i ArcGIS.

Landskap och fornlämningar

Undersökningsområdet omfattas av en cirka 10–15 meter bred korridor längs med Hällingsjövägen (se figur 3). Området börjar i Hällingsjö i söder och fortsätter sedan vidare nordost igenom ett kuperat och delvis skogsbevuxet landskap. I nordost sträcker sig undersökningsområdet in i Storåns dalgång där landskapet öppnar upp sig och övergår i ängs- och åkermark. Korridoren slutar sydost om Björketorps kyrka i utkanten av samhället Rävlanda.

Inom undersökningsområdet finns inga tidigare kända fornlämningar. I närområdet finns ett fåtal fornlämningar och fyndplatser som huvudsakligen kan dateras till neolitikum. Vid Böttorp Svengården har det påträffats en slipad flintyxa, en slipsten (Björketorp 50) samt en flintskära (SHM 23117). Vid samma gård finns även tre kända boplatser med fynd av flinta (Björketorp 51, 52 och 85). Dessa boplatser är belägna på en platåliknande del av landskapet med sandigt markunderlag strax väster om Björketorp kyrka.

Historiskt kartmaterial

Undersökningsområdet går längs med Hällingsjövägen från Hällingsjö till Rävlanda. Korridoren löper i sydväst genom en del av Björketorp sockens samfällda skogsmarker som skiftades i början av 1800-talet. Undersökningsområdet går sedan vidare nordost genom historiska inägomarker som i huvudsak varit äng- och åkermark. Cirka 600 meter väster om Björketorp kyrka passerar Hällingsjövägen över en bäck kallad Häbbäcken. Vägen korsade tidigare bäcken cirka 40 meter söderut, över en bro som finns med på flera historiska kartor (se figur 5). Vid besiktning av detta område kunde en raserad brokonstruktion iaktas intill bäcken. Den gamla vägbanken som syns på karta från 1961 är idag synlig öster

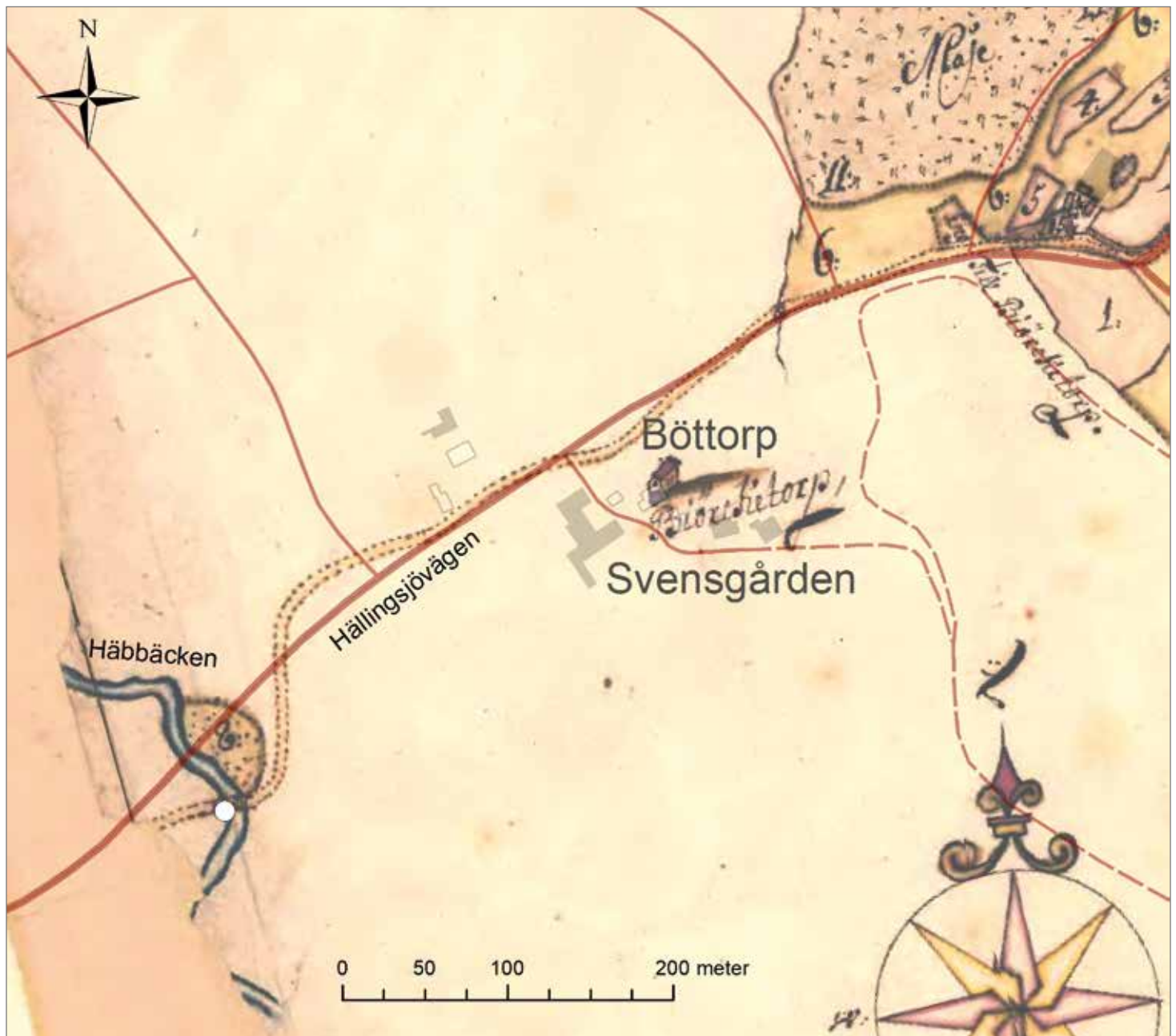

Figur 4. Johanna Lega vid ett av sökschakten. Foto: Mats Helligren.

om bäcken och sträcker sig norrut i en s-formad båge mot den nuvarande Hällingsjövägen.

Resultat

Totalt maskingrävdes 46 sökschakt med en sammanlagd yta av 491 kvadratmeter. Strax sydost om Björketorps kyrka hittades tolv anläggningar (åtta stolphål, tre gropar och en mörkfärgning) härrörande från en boplat. Anläggningarna avtecknade sig tydligt mot alvmaterialet. Ett av stolphålen var kraftigt urlakat vilket kan ses som ett äldre inslag jämfört med de övriga anläggningar. Inga fynd påträffades. Boplatområdet har registrerats som en ny fornlämning med fornlämningsnummer L2019:1659. Den nya fornlämningen täcker en yta av

Figur 5. Rektifierad karta som visar Hällingsjövägens gamla sträckning och bron över Häbbäcken. Vit punkt markerar platsen där konstruktionslämningar hittades. Detalj ur geometrisk avmätningsskarta över Björketorp Högen, 1694, med dagens vägar och byggnader överlagda.

cirka 190 × 12 meter (öst–väst) och ligger inom fastigheten Högen 1:1 (se figur 7).

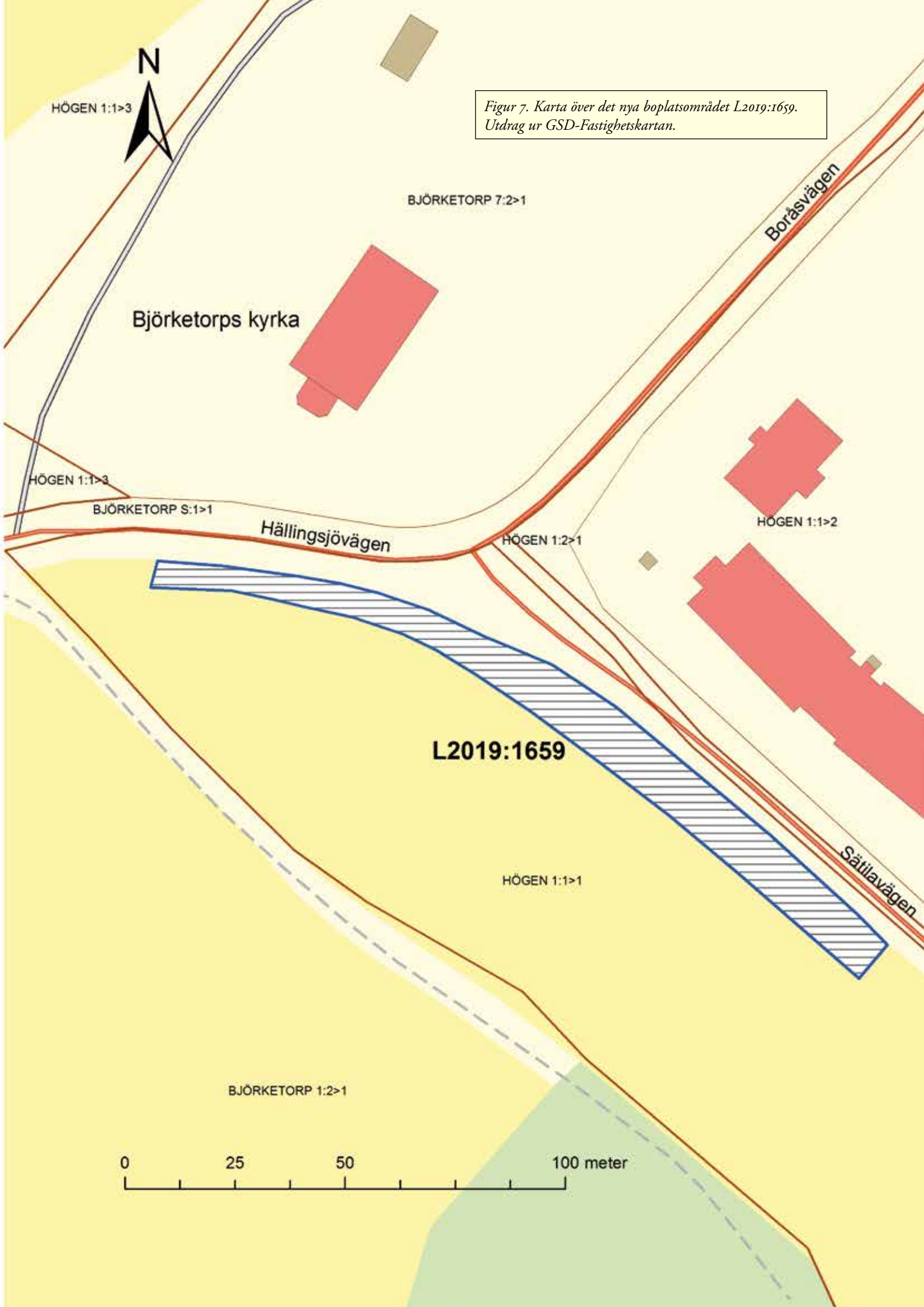
Den nya boplatsen påträffades i undersökningsområdets nordöstra ände, inom vad som förr tillhörde gården Högens inägomarker. Högen är upptagen i jordeböcker som frälsehemman 1547–1550, 1 mantal, 1631, ¼ mantal och senare som kronohemman 1660, ¼ mantal (Ortnamnen i Älvsborgs län; Jordeboken 1631, 1660).

Slutsats och åtgärdsförslag

Undersökningen resulterade i upptäckten av en ny boplats (L2019:1659) av förhistorisk karaktär. Boplatsens utbredning inom undersökningsområdet kunde klargöras. Dock tyder allt på att fornlämningen är större än så och fortsätter åtminstone söder om det undersökta området.

Västarvet kulturmiljö anser att om framtida exploateringar berör den nyupptäckta fornlämningen skall detta föregås av en arkeologisk förundersökning. Vad

Figur 7. Karta över det nya boplotsområdet L2019:1659.
Utdrag ur GSD-Fastighetskartan.

HÖGEN 1:1>3

N

BJÖRKETORP 7:2>1

Björketorps kyrka

Boråsvägen

HÖGEN 1:1>3

BJÖRKETORP S:1>1

Hällingsjövägen

HÖGEN 1:2>1

HÖGEN 1:1>2

L2019:1659

HÖGEN 1:1>1

Sättilavägen

BJÖRKETORP 1:2>1

0 25 50 100 meter

Figur 6. Foto från sydost som visar flera schakt som grävdes inom den nyupptäckta fornlämningen. Foto: Mats Hellgren.

beträffar de övriga delarna av undersökningsområdet framkom inget av arkeologiskt intresse.

Litteratur

Tryckta källor

Västergötland: Landskapets kyrkor 2002, Riksantikvarieämbetet. Ortnamnen i Älvsborgs Län 1909, Del IV, Bollebygds härad.

Otryckta källor

KMR–Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister

GSD Fastighetskartan, Sverigekartan och Översiktskartan, Lantmäteriet

SGU–Jordartskartan. Skala 1:25 000

SHM–Statens historiska museum

Jordeboken Älvsborgs län, Bollebygds härad, 1631:9, Riksarkivet

Jordeboken Älvsborgs län, Bollebygds härad, 1660:1, Riksarkivet

Historiska kartor:

Lantmäteriet 1694, Geometrisk avmätning, Björketorp Högen

Lantmäteriet 1811, Storskifte, Björketorp sockenskog

Lantmäteriet 1847, Laga skifte, ägoutbyte, Björketorp Svensgården

Lantmäteriet 1863, Laga skifte, ägoutbyte, Björketorp Assaregården, Andersgården, Stommen och Högen

Lantmäteriet 1890–97, Häradsekonomiska kartan, Björketorp J112-25-3

Lantmäteriet 1890–97, Häradsekonomiska kartan, Hällingsjö J112-25-2

Lantmäteriet 1902, Laga skifte, Gräsryd

Lantmäteriet 1961, Ekonomiska kartan, Rävlanda

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr: 431-3612-2019

Västarvet dnr: 2019-00331

Västarvet pnr: 13754

Län: Västra Götalands län

Kommun: Härryda

Socken: Björketorp

Läge: N 6392423, E 350074

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Uppdragsgivare: Länsstyrelsen

Ansvarig institution: Västarvet kulturmiljö

Projektledare: Mats Hellgren

Fältpersonal: Mats Hellgren, Johanna Lega

Fältarbetstid: 32 timmar

Arkiv: Handlingar förvaras digitalt hos Västarvets diarium

Fynd: Inga fynd tillvaratogs

Rapporten finns tillgänglig på: <https://app.raa.se/oppnadata/forndok>

Bilagor

Bilaga 1. *Schaktbeskrivningar*

Bilaga 2. *Anläggningsbeskrivningar*

Bilaga 3. *Schaktkartor*

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

ID	Längd × Bredd, m	Matjordsdjup, m	Alvmaterial	Kommentar
S1000	4×1,3	0,26	Silt	
S1004	6×1,3	0,5	Silt	
S1008	9×1,3	0,25-0,4	Sand	
S1012	7×1,3	0,3	Sand	
S1016	7×1,3	0,25	Sand	
S1020	5×1,3	0,2	Sand	
S1040	7×1,3	0,35	Sand	
S1044	8×1,3	0,4-0,45	Sand	
S1048	5×1,3	0,4	Sand	
S1052	12×1,3	0,35	Sand	
S1056	9×1,3	0,3	Sand	
S1068	6×1,3	0,35-0,40	Sand	Fyllningsmassor i östra halvan av schaktet
S1072	6×1,3	0,4	Sand	
S1076	4×1,3	1	Sand	
S1080	3,5×1,3	0,4	Sand	
S1084	6×1,3	0,4	Lera	
S1088	6×1,3	0,3	Lera	
S1092	6×1,3	0,3	Lera	
S1096	6×1,3	0,35	Lera	
S1100	8×1,3	0,35	Sand	
S1104	9×1,3	0,25	Sand	
S1108	8×1,3	0,25	Sand	
S1112	9×1,3	0,35	Sand	
S1116	7×1,3	0,4	Sand	
S1120	6×1,4	0,35	Sand	
S1124	7×1,3	0,25	Sand	
S1128	8×1,3	0,2	Sand	
S1132	3,5×1,3	0,5	Silt	
S1136	3,5×1,3	0,4	Lera	
S1144	6×1,3	0,25	Silt	
S1148	15×1,3	0,3	Sand	
S1161	5×1,3	0,2	Sand	
S1165	8×1,3	0,3	Sand	
S1169	5×1,3	0,5	Sand	
S1173	5×1,3	0,5	Sand	
S1177	10×1,3	0,2	Sand	Södra delen bestod av hård jord blandat med grus
S1181	4×1,3	0,35	Sand	Rikligt med påfyllnadsmaterial
S1185	38×1,3	0,3	Sand	

ID	Längd × Bredd, m	Matjordsdjup, m	Alvmaterial	Kommentar
S1222	19×1,3	0,25 - 0,3	Sand	
S1268	17×1,3	0,24	Sand	
S1279	12×1,3	0,24	Sand	
S1292	8×1,3	0,24	Sand	
S1319	11×1,3	0,24	Sand	
S1325	16×1,3	0,25	Sand	
S1341	11×1,3	0,25	Sand	
S1345	6×1,3	0,26	Sand	

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

ID	Typ	Övrig anläggningstyp	Beskrivning	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Form	Kommentar
A1060	Utgår		Recent nedgrävning	0,74	0,56	0,2		Recent
A1152	Stolphål		Gråbrun sand rikligt med kolstänk	0,4	0,3	0,16	Oval	Osäker anläggning. Tro- ligen recent
A1206	Stolphål		Gråbrun sand. En 0,05 m stor sten i ytan	0,25	0,25		Rund	Möjlig stenskodd
A1213	Stolphål		Ljus gråbrun sand	0,41	0,35	0,15	Rund	Urlakad
A1231	Stolphål		Gråbrun sand med en- staka kolstänk i ytan	0,35	0,28		Oval	
A1239	Grop		Gråbrun sand. Ensta- ka kolstänk och bränd lera i ytan	1,08	0,7		Oval	Anläggning- en fortsätter in i schakt- väggen mot nordost
A1249	Grop		Gråbrun sand. Ensta- ka kolstänk i ytan. Två 0,05 m stora stenar i ytan	1,22	0,6		Avlång	Oregelbun- den. An- läggningen fortsätter in i schakt- väggen mot söder
A1258	Grop		Gråbrun sand	0,84	0,39			Anläggning- en fortsätter in i schakt- väggen mot nordost
A1284	Stolphål		Gråbrun sand	0,4	0,35		Oval	
A1296	Stolphål		Gråbrun sand	0,52	0,42		Oval	
A1306	Mörkfärg- ning		Gråbrun sand	0,45	0,15			Anläggning- en fortsätter in i schakt- väggen mot nordost
A1312	Stolphål		Gråbrun sand	0,22	0,18		Oval	
A1331	Stolphål		Gråbrun sand	0,52	0,46		Oval	
A1349	Utgår		Recent nedgrävning	0,9	0,75			
A1354	Stolphål		Gråbrun sand med kolstänk	0,42	0,38		Oval	

Bilaga 3. Schaktkartor

SJÖBO 2:2>1

LÖNEKULLA

Hällingsjövägen

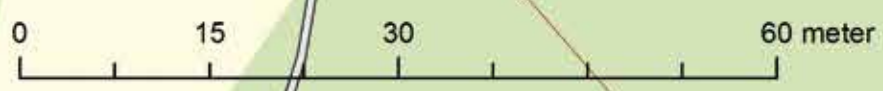
S1004

LÖNEKULLA 1:2>1

S1000

LÖNEKULLA 1:14>1

LÖNEKULLA 1:10>1

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt

BARKULLA

Hällingsjövägen

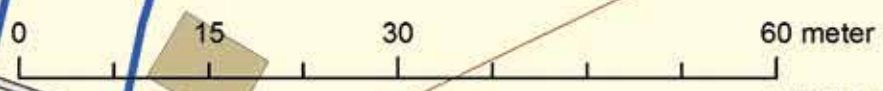
SJÖBO 2:1>1

S1008

S1012

S1016

S1020

SJÖBO 2:15>1

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt

GRÄSRYD 4:1>1

Hällingsjövägen

S1040

S1044

S1048

S1052

LÖNEKULLA 1:

LÖNEKULLA 1:1>1

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt

N

GRÄSRYD 1:23>1

GRÄSRYD 1:12>1

Hällingsjövägen

S1080

S1072

S1076

S1056

A1060

S1068

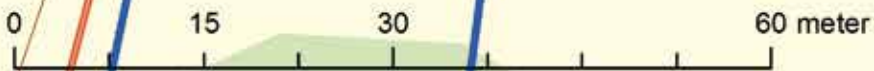
GRÄSRYD 1:27>1

GRÄSRYD 1:20>1

GRÄSRYD 1:12>1

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt
- Anläggningar

GRÄSRYD 1:12>1

GRÄSRYD 1:24>1

S1096

S1092

S1088

S1084

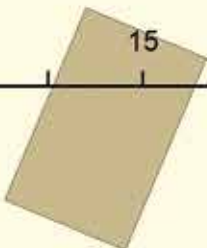
Hällingsjövägen

GRÄSRYD 1:27>1

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt

0 15 30 60 meter

RÖBERG 2:3>1

RÖBERG 2:4>1

Hällingsjövägen

S1120

S1116

S1112

S1108

S1104

S1100

GRÄSRYD 1:24>1

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt

0 15 30 60 meter

ERG 2:8>1

BJÖRKETORP 1:2>5

RÖBERG 2:3>1

Hällingsjövägen

BJÖRKETORP 1:19>1

GRÄSRYD 1:24>1

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt
- Anläggningar

0 15 30 60 meter

BJÖRKETORP 1:3>1

BJÖRKETORP

BJÖRKETORP 1:2>5

S1177

S1173

S1169

Hällingsjövägen

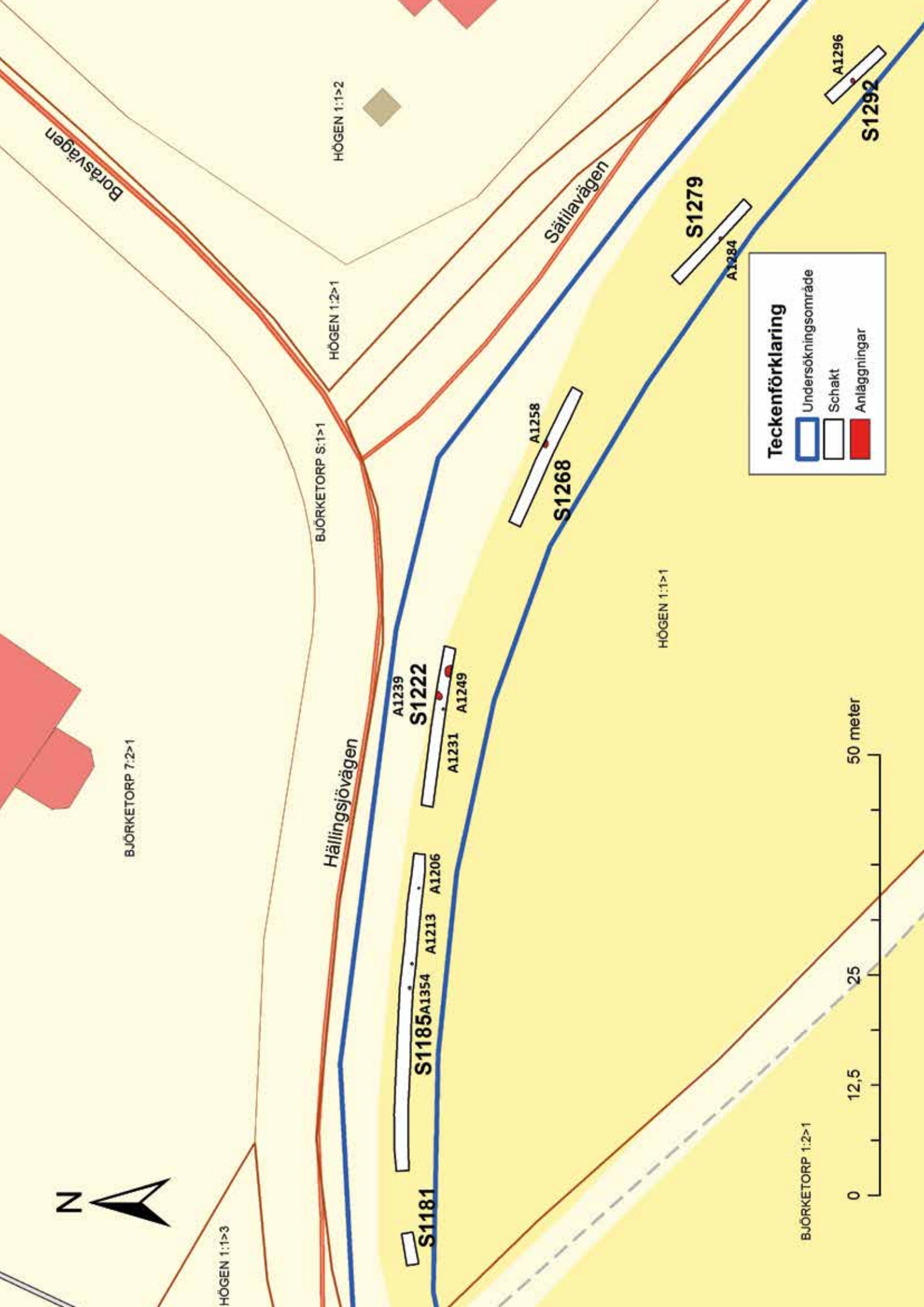
BJÖRKETORP 1:19>1

S1165

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt

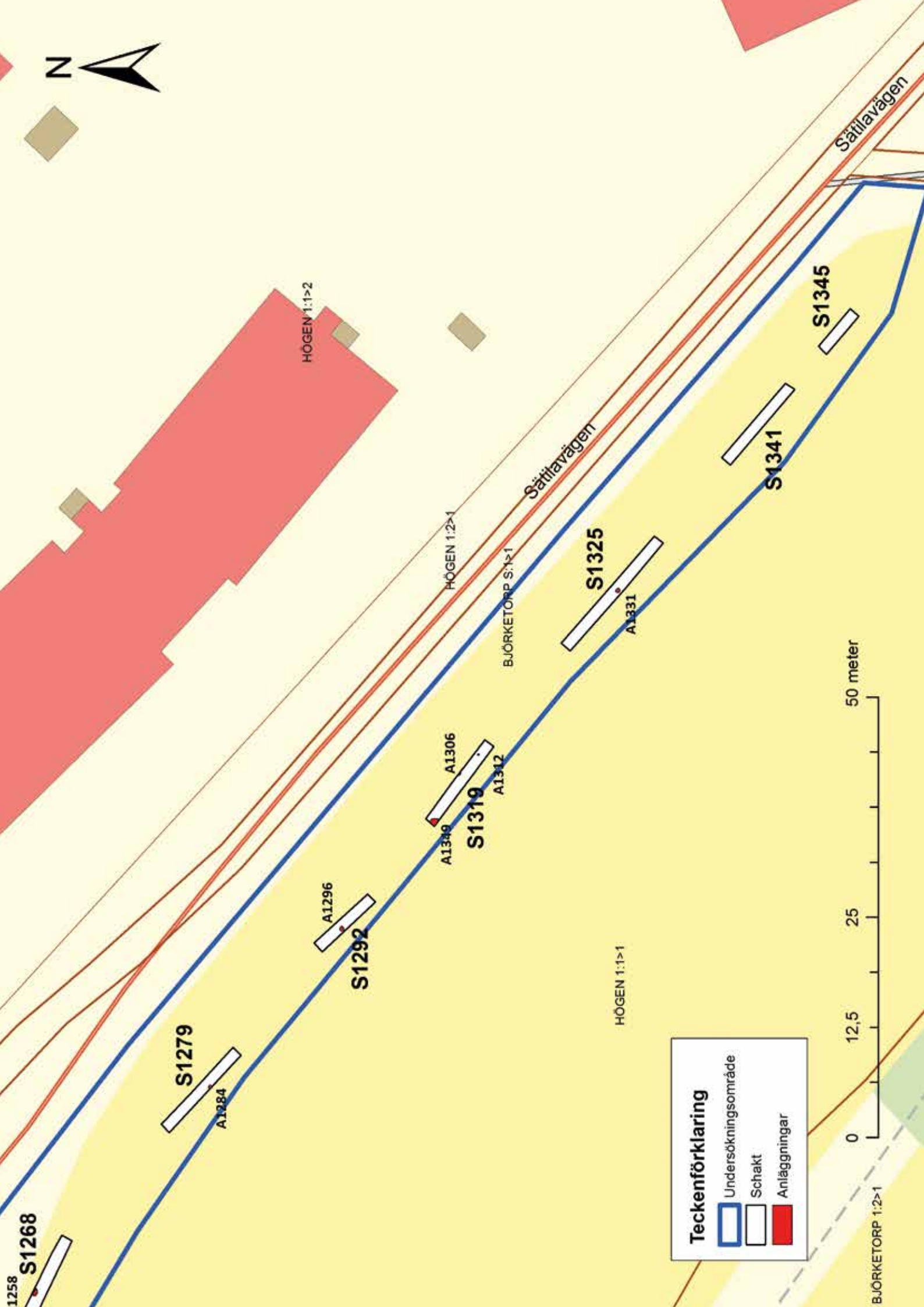
0 15 30 60 meter

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt
- Anläggningar

Teckenförklaring

- Undersökningsområde
- Schakt
- Anläggningar

